

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола пене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 3—4. У Сомбору, за март—април 1894. Год. XXVI.

ШКОЛА И ЊЕЗИН УТИЦАЈ НА ДУШУ ДЕТИЊУ.*)

Сем родитељског дома као васпитаоница има још важнији и моћнији чинилац у области васпитања детињег, а то је *школа*. Ступајући у школу дете ступа први пут у свет. Пред очима детињим се отвара нов свет са видиком ширим од оног под родитељским кровом, у којем дете ваља да стаје на своје ноге. Нова кућа, нова околина, нове околности, нове дужности, с којима је скопчана одговорност пред савешћу својом, за коју дете дотле не знаваше. Није чудо, што овај нови свет, ова величанственост улева детету толико поштовања, да се са узвишеним поуздањем у се враћа из школе у родитељски дом и да је готово да не да за право и да се противи својој млађој браћи и сестрицама, па чак и самим родитељима својим. Осим родитељског угледа и власти упозна дете још један нов углед и власт, а осим браће и сестара ново друштво, те се бојати да родитељи у очима детињим не изгубе један део од своје моћи и угледа, а браћа и сестре нешто од своје примамљивости и дражи. Но да неби до тога дошло, школа треба да је друга, само већа породица, учитељ и учитељица други отац и мајка, а другови школски друга браћа и сестре. Школа не сме избити из седла породицу, него она ваља с њом напоредо да иде, да њезин круг делања шири и допуњава.

Школа се разликује од породице тиме, што у њој влада строжији запит и што мање стеже дух самосталности. Оба ова елемента, ма да по изгледу стоје у супротности један с другим, имају један корен, почивају на једној основи, наиме на тој околности, што школа у један исти мах пружа једну исту духовну храну већем броју питомаца. Да би учитељ у један мах могао настављати толики број ученика, они ваља да се већма савлађују него у родитељском дому, да заустежу узде својој природној живости и чилости,

*) Види „Die häusliche Erziehung“ од Sigismund-a Stern-a.

и ова се жртва управо не тражи од деце у корист појединачку, него у заједничку корист целе школе. Тога ради зашт стоји међу законима школским на првом месту, без којег се ништа ни почети не може, и сваки прекршај реда и зашта у школи мора учитељ строго казнити. С друге стране школа и учитељ, који имају посла с гомилом деце, не могу тако непосредно утицати на сваког појединог питомца као отац и мати на двоје, троје деце своје. Школа не може заићи од једног до другог питомца својег залагати га храном својом, не она свима једнако пружа дар свој, и она не може над сваким стражити, да ли и извршава оно, што од свију без разлике подједнако захтева. Она само мора захтевати добровољну пажњу од деце и марљивост од своје воље. Она поставља опште прописе о чистоћи и реду, а сваки је питомац одговоран, да их извршава, и баш тога ради мора школа да даде већу самосталност од породице својим питомцима, и да им остави да више из своје побуде врше њезине захтеве. Још мање може школа с једнаком поузданошћу пратити кораке толиких питомаца својих и сазнати, какви су, кад су у друштву, међу друговима својим, као што родитељи могу да надзиравају како се понашају браћа и сестре међу собом. Већ и с тога разлога школа мора пригрлити строжији зашт од родитељског дома, што не може једнако поуздано надзиравати, да ли се њезине опште наредбе извршују и својевољној послушности мора оставити одрешеније руке.

Ова разлика међу васпитним начелима школе и родитељске куће може да буде на штету детету, ако обе стране, а поглавито родитељи не теже, да се та разноликост колико толико изравна и изједначи; школа и може и треба да свој рад доведе у склад са општим захтевима домаћег васпитања, а никако са начином и духом, који у овој или оној породици влада при васпитавању.

Међу школом и породицом у заједничком послу око васпитања деце постоји исти одношај као међу оцем и матером. Дакле нити школа сме ударати на родитељски углед, нити родитељи имају права крњити углед и моћ школи, него узајмице ваља да чувају и крепе свој ауторитет. Нека не мисле родитељи, да се углед њихов може подићи на рачун школина угледа и нека знају, који родитељи школу и учитеља пред децом омаловажавају, да ће и они окусити од плодова тога омаловажавања. Родитељи и себе и деце своје ради ваља да настоје, да им улију поштовање према учитељу и његову раду, школи и захтевима њезиним, иначе је школи и

учитељу подривена морална моћ и не остаје им други начин, да укrote питомце своје, него прут и страх. Но још се већи ударац даје родитељском угледу, кад дете држи да сме стрести са себе окове послушности и отказати поштовање према својим родитељима, на које се оно свикло или кад родитељи изречно допуштају детету својем, да не испуњава дужности које му школа налаже. Свако дете у души осећа оправданост школских захтева, мада показује, да се буну против тих школских заповести, које иду на ограничење слободе. Тако се мора затомити поштовање према сваком авторитету, и у опште осећај о правди и неправди ослабити и олабавити. На то исто излази, кад родитељи не познавајући својег положаја према деци, учитељев углед и моћ, призивају у помоћ, да би свој код деце одржали. Тиме они не понижавају само себе пред децом својом, него и учитељу криво чине понижавајући га до баука и страшила дечјег, у место да га истичу као предмет љубави и поштовања.

Један од најблагодотворнијих утицаја, који школа врши на дете, је у том, што га она приморава да се нађе у разним приликама и прилагоди разним ђудима и наравима, које у исто време на њега утичу. У том је природно проширење оног круга живота, у којем се дете дотле, у породици, међу браћом и сестрама, кретало. Велика је добит за доцнији живот, за будућност детињу, кад се оно још за малена, у школи научи, како да се понаша у разним околностима и према људима са разним ђудима, с којима у додир долазило буде. Друкчије осећа дете у школи а друкчије кад је код куће, друкчије се понаша тамо а друкчије овде. Школа дакле припрема дете за живот, крепи га и оружја против многих и многих незгода и неприлика у животу, те се све тобожње одлуке засебне наставе и кућевног васпитања губе према школском васпитању и великој добити од њега. Ништа лакше него да с младим бићем детињим срасте нека неодлучност и колебање што веома кочи точак здравог развијања, а то бива нарочито онда, кад су захтеви чинилаца васпитних један другом противни, кад се с једне стране нешто захтева, што се с друге запрећује, јер није тако лако успоставити склад и једнодушност између школе и родитеља. С тога ваља да се школа и родитељи пред децом показују, као сложни спрежници, међу којима влада једна воља, једна мисао, а ако се деси, да се који пут у чем разилазе, та разлика не треба да изазове колебање у осећајима, суду и вољи детињој.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

По не мање је важан, али и кобан, онај утицај, који врше на дете школски другови. Овом се утицају дете не може отети као ни оном, који има на њега учитељ и породица. Закони, који се стварају под овим разним утицајима често стоје у најоштријој супротности један с другим; по једном, на пример сваки је ученик дужан да пријави учитељу онога, који преступи коју било школеку или учитељску заповест, а по другом чека потказивача опште презрење, ако не и шта горе. Утицај, који имају другови школски на дете, у толико је опаснији, што му се оправданост у неку руку не да никако одрећи, јер дружење са децом из разних кућа, са разним васпитањем у овом добу је битан и потребан васпитни елеменат, и утицај његов на развијање карактера не може се сменити ничим другим. Но зато учитељ и родитељи ваља да мотре бодрим оком на дејства овога дружења. Зна се из искуства, да баш најповаренији имају највише моћи на остале другове, да је зло прилепчиве природе, те пре пријања за срце него добро и врлина. Но опасност није тако велика као што на први поглед изгледа, јер у овом малом свету, у животу ђачком има колико привлачних има толико и одбојних прилика, те им се моћ изједначује, и што је још више дете се свикава на самосталан избор. С тога се рђа не хвата тако чврсто за душу у овом добу, и дете се ње тамо касније, кад се почне будити разум, а упућивано од родитеља и учитеља, лако може опростити. На једно само треба да пазе родитељи, а то је да не проиграју поверење у деце своје, те да могу напред учити сваког непријатеља деце своје и сломити га.

У опште родитељи ваља да се чврсто држе највишег закона родитељског васпитања, те да за цело време школовања не испуштају из руку својих узде моралне управе и не уступају сасвим детета својег ни најврснијој школи, и нека им је најсветија дужност, да будним оком мотре на утицај, који школа врши на религијозно-морално и душевно развијање чеда њихова.

У Сомбору.

Милутин Гавриловић, свештеник.

ПЕДАГОГИЈА НОВОГ ЗАВЕТА.

(Једна лекција из педагогијске повестнице.)

У посланицама св. апостола Павла показује се много педагошких основа: „Човек се сматра за најважнији предмет божијег промисла. Човек је саздан по образу и подобију божијем, тело му

је саздано од земље, и дух му је од Бога задахнут, он је жива душа т. ј. прави живот.

Душа се сматра да оживљава тело, а дух да узвишује душу до праве умности, узвишеног милосрђа и крепости у врлинама. — Душа се сматра као свеза између духа и тела, подобије божије појављује се на човеку нарочито у духу човечијем и то у мислима, осећањима и вољи. Најважније врлине човекове јесу: Вера, љубав и нада. Љубав је највећа од све три ове врлине, дарови душевни разни су у људи и различите су снаге, и сви ти дарови и све те снаге треба да се развијају и изражавају, како би човек у сваком обзиру ваљан и припреман постао на свако добро дело.“

Законити брак сматра се у новом завету као велика тајна Божија, и установа зарад правилног васпитања деце. Одношај мужа и жене, срађује се као одношај цркве према Христу, особито у посланици што се чита на венчању.

Деца се сматрају као дар Божији, за које су родитељи Богу пододговорни. Родитељи су дужни, не само старати се за здравље и домаћу срећу, него поглавито за душевно образовање своје деце. Они су дужни децу у добром занпу држати, чувајући их од зла, и саветом и опоменом упућујући их на добро.

Запт па и саме казни, што се деци дају, имају се извршавати из праве љубави према деци. Родитељски савети, а особито родитељска дела и живот њихов, јесу отворене књиге, из којих се деца имају научити, шта им ваља веровати, и како им ваља живити, а деца треба да су родитељима послушна и да их поштују, јер само тим начином могу Богу угодити.

Васпитатељи и учитељи су позвани од самога Бога на своје велико и свето дело, и што говоре и раде, треба да говоре и раде у име Божије и по његовој заповеди: „Паси агнцы мол.“ У овим речима може се подразумевати, дужност образовања и васпитања малолетне деце. Ко учитеља слуша, самога Бога слуша, а ко учитеља презире, тај и самог Бога презире. О послушности ученика према учитељу овако говори апостол Павлао: „Повинѣтеса наставникымъ вашимъ, и покарѣтеса, тѣи бо едѣтъ ѡ душахъ вашихъ, ѣко слово воздати хоташе, да съ радостію сіе творѣтъ, а не въздыхающе, нѣсть ко полезно вамъ сіе.“ Али само онај учитељ заслужује таково поштовање, који се стално држи науке Христове и свог високог позива, и који се усавршава у врлинама. С тога се препоручује сваком учитељу, да у сваком добру буде образац својим ученицима и своме

народу. У постојаној вери и са чистим срцем, дужан је учитељ делати, докле год је жив: „**Дѣлайте дондеже свѣтъ естъ.**“ Са само-прегоревајућом љубављу и пожртвовањем, мора се учитељ старати, да сваког ученика, према природним способностима и према његовом пређашњем образовању, мудро руководи и васпитава. Веран учитељ уподобљава се добром пастиру, који своју душу предаје за своје овце.

Васпитатељска радња, уподобљава се радњи сејача. Као што мора сејач добро да познаје земљу да ју припреми, да плод донесе, тако је нужна васпитатељу увиђавност и разборитост и познавање дечије природе и закона по коме се она развија, и срце дечије биће њему отворено, ако буде имао онаку љубав, какву је имао Христос Спаситељ према деци. Особито се препоручује учитељу трпељивост велика.

Добар наставни начин карактерише се у апостолу овако: „**Говор вели, нека буде свагда умиљат, и сољу растворен, да знате како ће те сваком одговорити.**“ Од учитеља се поглавито иште, да има дечију нарав, да буде смиран и понизан, да би могао децу узвисити и подићи до свих врлина. Још се препоручује учитељу, да се много не одмара, него да једнако напредује у усавршавању. Учитељ се назива у св. писму „**сѝ земље**“, јер од њега треба да изађе снажење и узвишење народа. Учитељи се називају светлост и препоручује им се ово: „**Такво да просвѣтитца свѣтъ баша предъ челоуѣки, јакѝ да видатъ добра дѣла баша и прославатъ Отца башего, Иже естъ на небесѣхъ.**“

Још се препоручује учитељу, да се усавршава у васпитању и наукама, особито у духовним, да чезне за истином и да пребива у љубави, и да расте и напредује као члан духовне заједнице, којој је глава Христос Спаситељ.

В.

ПОЈАЊЕ, ПЕВАЊЕ И СВИРКА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ ДАЛИ ДА СЕ НЕГУЈЕ?

Појање и певање је од врло великог уплива, на човека. И једно и друго су вештине — које се и као науке предају — а имају ту племениту цел, да изобразе и облагороде срце и душу човечију. Према томе дакле треба да су то главни предмети у срп. нар. школи како би се душа детиња још из ране младости оплеменила, а код покварених малих грешника поправила. А да појање и певање заиста ту силу имају служе нам многи примери; али

најдепша је пословица народна, којом народ исказа племенитост песме у овој изреци: „Ко пева, зла не мисли!“

Певању је другарица свирка, и незна се управо које је старије; но на сваки начин певање је старија сестра свирци. По томе треба обе напоредо и да се гаје. Па колико смо ми Срби напредни у певању и појању, толико смо у свирци назадни. Док певање у народ наш продире, и са најлепшом хармонијом, складбом се пева, — дотле свирка заостаје и никако се не гаји. А имамо примера, да свирка толико исто утиче на душу човечију, као појање и певање. Узмимо само наше „гусле,“ тај једноставни инструмент нашег срп. гуслара, колико ли упливише на нас. Када слепац уз гусле загуди, какве ли нам осећаје буди? Па и песма што ју гуслар пева одма је питомија, више израза даје, јер је тражи звук и јака од гусала. А како је тек у данашње доба слушати свирачке капеле са дивним и дирљивим композицијама? Колико ли тек фини инструменат „Виолина“ на душу човечију и његове осећаје утиче? Па зар да се онда свирка код нас не подиже? Не, то неби смело да буде, ту нам је нар. школа, која треба да предњачи.

Да свирка тако исто оплемењује душу човечију, као појање и певање доказ нам је, што су сви народи — код којих се ова вештина гаји — племенити и добри људи, и да је човек неznam како окорела срца и мрачне душе, кад чује лепо појање, певање и свирку мора постати нежнији.

Дакле све три ове вештине треба потпомагати и неговати. Ми Срби пак позвани смо у првом реду да своју највећу бригу положимо око неге и усавршања нашег дивног срп. православног цркв. појања, којему нема равног у целој свету; у коме су сва правила лепог и складног појања усредсређена, које препорођава човека, чини га сретним и задовољним а што је најглавније крепи га у вери његовој и само нашем дивном цркв. појању можемо захвалити, што многи иноверци прелазе у нашу свету православну веру. Зато негујмо цркв. појање у нар. школи и ширимо га у слојеве народа, као што то у старије доба беше. После овог треба световно певање потпомагати, јер збиља ово има у себи многога, које нас сећа на прошлост нашу, јача нас, блажи нас, а она нас је што је главно и спасла, она нас је одржала е, па њојзи нека је и хвала!

Побринели мо се, да појање и певање, што боље и већма у напред продре, мање ћемо зликоваца имати, а да је песма и

свирка у стању ове поправити има као што рекох врло много примера. Тако је једна девојчица лепом песмом дирнула срце Наполеона I. који јој оца — Генерала Хокса — на смрт осудио, те га после ослободио, што на силне молбе његових генерала није хтео учинити. А како је окорело срце Наполеон имао то нам је познато из историје.

Отац је после само кћери својој и уметности њеној у певању благодарио, што је слободу на ново могао да ужива.

Према овом горе истакнутом требала би народна школа да буде та, која ће појању, певању и свирци отворити пут у народ. Колико ће се пак користи и добродетељи искусити, унапред може се знати.

Како ово највише зависи од учитеља, то се морамо забринути, јер ни сами учитељи, бар већина, незна ни појати ни свирати. А зашто?

Ваљда ће бити, који ће и на то питање моћи одговорити. Позвани требали би више бриге и воље, према овим вештинама да покажу, јер заиста појање, певање и свирка јесу главна средства за васпитање душе човечије.

Долово, 1894. год.

Милан Новаковић, учитељ.

ШТА СУ СРБИНУ ГУСЛЕ?

Србине! погледај слику прошлости твоје, која је у место различитих боја ишарана јадом и чемером, али зато и славом и јунаштвом поноснога Србина.

Видиш ли то бујно поље, на коме је издахнула многа племенита и храбра душа твојих предака? Видиш ли то згариште, где је крвава тековина бедне раје пропала, а сада се још само лагани дим диже као нека бајка, која би нам много причати знала? Видиш ли ту земљу, која је много хришћанске крви упила, што је бесни паша или везир из обести пролевао? Је ли да је та слика страшна за свакога, а камо ли за Србина, који ће је најбоље разумети, чије срце то највећма осећа. Једна суза ће ти и нехотице — као потомку тих отаца — на тај заједнички гроб канути, па можда ће тој усахнулој крви и одлахнути, али та земља је жедна крви душманске, а не благе бистре сузе.

По небу српском се надвили тешки облаци, па се несито грабе о најмање место плаветнила, некада светлог хоризонта српског, као да би хтели и земљу и људе у свој хладни огртач замотати.

Још се само гдекоји зрачак светлости бори са овим црним напа-
дацима, па онда ће да настане гробни мир и тишина. Тихо и немо
па ипак некако величанствено се креће овај огромни плашт, и носи
собом непрегледне, страховите куле на бедемима, које изгледају
као туробне рушевине, негдашње славе.

Неко потмуло мумлање из облака потресе кад и кад те гра-
дове, као да би их опоменуло, да је доста чаробнога сна, сад долази
проста али и крвава јава. За тим севне муња, као неки несмели
весник онога гласа, што се кроз облаке чуо, и озаривши крвавом
бојом свој траг, нестане је брзо, као да се боји и уклања страш-
нијој сили, што иза ње долази. Тај крвави траг муње напомиње
пролевање крви, али улева и наде погинулим борцима, јер ће обилато
пљуснути и турска крв, а престаће звечати они робовски ланци,
што сваким својим продирућим звекетом узнемирују кости умрлих
рањеника. Или су зар зато гинули јунаци, да Српска рука — која
је негда свој мач као играчку окретала — да та рука на тиранску
заповест понизио извршује најгадније злочине, и то на оној земљи,
која га преклиње, да се бори, да још једном покуша оним мачем
проклете ланце раскидати.

Но у трену ока облаци задрхћу, гром захуји, и са неопи-
саним потресом се изгуби на земљи несретне раје, која га је сваки
час очекивала, да јој зада смртни ударац, да је уништи — сатре.
Опет настаде тишина; та сила је однела нечујно и последње очајне
гласе, а оставила опустело место, око кога ни ваздух несме слободно
трептати.

А шта Србин, шта та бедна раја чини? На Србина је судба
навела тешко искушење — непрегледни облак — а он је требао
показати, да ће и кроз овај просијавати зрак алем-камена, звезде
Србинове, зрак српскога јунаштва, његове необориве силе, постојане
воље, да освети проливену крв, да докаже, да у њему одиста
српско срце бије.

Али Турчин који је веру косио, љубав у народу разоравао,
мржњу и освету међу рођеном браћом подстрекавао, који је отровно
семе пропасти сејао по Србији, а она је била готова, да прими ту
клицу, да донесе обилата плода, јер њу је тада залевала, а уједно
и подгрисала несретна неслога Србинова, која му је најжешћом
пропашћу претила.

По земљи се хори страховита клетва скамењене мајке српске,
која већ више нема суза, да оплакује изгубљену наду и узданицу,

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

чује се јаук и лелек огорчене сестре Србинове, потмула цика и страشان врисак сирочади, која Србина очајнички за спас моли, али одјеци тога јаука громовито одјекују по ваздуху, као да довикују Србину: „Мучно је у ропству живети, бори се, то ти приличи!“ Србин је већ почео малаксавати; последње искре његове трошне снаге, на ново је искупио, али и те су се одлучно одбијале о чврсте оклопе турске — неизмерну силу овога крвника. — Па зар да клоне, да пропадне?!

Слушај Србине! можда се кроз васиону хори још и који други глас осим плача?

Зар не чујеш дивну мелодију нар. песме, која је до сад Србина соколити знала? Или мислиш, да је пропало то бесцен-благо, та чврста стена, која се ни при најјачој бури не одвали у море пропасти, па сад да умукне испред Турчина, зар да с њоме Србина нестане, да му славно име умре?! Не! то несме бити, слушај само, али гле — лице ти се ведри, ти канда видиш или чујеш нешто, што ти спас обећава. Видиш старца, кога су опколили људи, жене и српчићи, невина сирочад.

Немоћан је — у бурно доба младости његове су те ноге прешле највише врлети, најопасније стене, вребајући можда само једнога Турчина; те су ноге канда хајдука горскога носиле. Тело му је изнурено, јер су силне ране иседиле крв његову, разрушиле му здравље, али му души и храбром срцу нахудити не моглоше. Седе власи — које је поветарац у сребрне таласе разигравао — покривају му старачку главу, преко које су многи суморни дани прелетели; али му покривају и поносно чело, као да би хтеле сакрити она два празна ока, који много приповедају, ма да у њима нема покрета, неме живота, јер седи старац је — слеп. Сузе, горке сузе су избрисале зеницу, која је некада једним погледом непријатеља секла. Он је дакле изнурен болесник, он је слеп, па ипак му још сува рука неје малаксала. А и како би? Та је рука некад младачком снагом неописано вешто мачем кретарила по редовима непријатељским, а сада да престане?

И сада држи оружје благо, па ипак пуно освете, које је Србину поред иконе и мача друга икона, која му је сахрањено благо подигла и славе прибавила.

То оружје, та икона, та светиња народна јесу гусле.

Седи гуслар цевајући уз њих оне дивне нар. песме, које су пуне морала, истине, правде и других врлина, будио је у народу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
запалу клицу храбрости, певајући му златну борбу узоритих јунака, био му је дакле војвода; учио је Српчад побожности и другим наукама, које се из нар. песама, као из бистрог извора црпети могу, био им је дакле учитељ; учио је сирочад поштовати спомен умрлих, будио је у њима чувство народности, упутио их на оно, што им је свето, шта треба да бране, са чега да перу срамоту, ма то и својом крвљу било, био им је добар родитељ.

Ето Србине, видиш ли ту велику моћ, која је онда још већма утицала, јер је Србин и телесно и душевно пао; када су га те гусле из прашине подигле, спасле и оставиле му у аманет све врлине, које су пре Србина красиле, којима се он поносио. Осећаш ли да гусле својим звуком морају пробудити чисте и племените осећаје у Србину? Па не само у њему, него чак и у Турчину, који је знао, да су гусле средство, које Србе на ноге диже, које га онако неодољиво у бој носе, и које му у последњем часу нову снагу прибављају. Ипак је желео, да бар неколико тренутака ужива у свирци, коју нико не може схватити, док је не чује, и док не осети утицај њен на душу.

Оне кад-кад звуче тако тихо, тако бојажљиво, као да оплакују горку судбину Србинову. Та тиха меланхолија, то жалење, ти звуци који човеку до дна душе допиру, побуђују у њему тужне осећаје, а сузе му натерују, ти звуци садрже у себи ипак нешто страшно, нешто осветничко, што човека ободрава и одушевљава.

Гусларева рука задрхће, а гудало му тако нечујно прелази преко тананих струна, да звуци — које издаје — изгледају као играње летњег ветрића, који се после ужасне омаре подигао, да разгали околину. И гусле су уморне, и то тешко уморне, и нама је дотужила борба, и њима је досадио јаук и тужба бедне раје, која се без одзива и помоћи губи. Али нам ветрић обећава лепши дан, румену зору, али тужни јек гусала изгледа као мртвачка песма, која сахрањује независност и славу Србинову, да се више никад не врати. Но почуј, гусле све јаче и бујније звуче, све се већма разазнаје, да нису више сетне ни клонуле, да грозан покољ изричу, да слободу зову, да снагу улевају, да спасењу хрле.....

Гусле те по неки пут опрезним својим звуком занесу, те ти се чини, да гледаш пред собом реку, која те лепом бојом и лаким таласањем обузима, која у теби и нехотице песничке осећаје буди, али колико гробова има у њој, шта све неје преживела она? Ко би и помислио, да се та тиха површина до бесних вала узбур-

кати може, да може живот људски као сенку уништити. Па и ко ће рећи, да у оним лаганим звуцима лежи сила, и то велика сила, која је уништила ропство, раскинула ланце, подигла слободу — спасла народ.

Гусле су свој свети позив извршиле, оне су то доказале.

Гусларима хвала, што су гусле умели сачувати и достојно поштовати, а гуслама вечан спомен у народу, што су нам створиле нов живот — златну слободу. Гусле не звуче сад тако значајно, јер је бурно и криво доба заспало, позив им је испуњен, али ако ти је мила и света успомена твојих предака, а ти чувај гусле, пази ту светињу, недај да пропадне најлепша слава храбрости Србинове, па док је њих, биће и тебе.

У Сомбору.

И..... С.....

ШКОЛЕ У ШВАЈЦАРСКОЈ.

Ваљда нема просвећене државе у којој би школско уређење тако разноврсно било, као што је у Швајцарској. Поједини кантони имају готово потпуну самоуправу у погледу уређења школа. Зато је врло тежак посао о њиховим школама тачан извештај написати. Из таквог једног извештаја вађена су главнија места, која ће нас више занимати.

У последњим годинама највеће промене су учињене у начину, како да се очува здравље дечије. Сљедујући садашњем времену и Швајцарска је приморана била, да обрати више пажње на телесно васпитање дечије; у том погледу издана су разна законска наређења, по којима је дужна свака варош-град установити место школског лекара, и држати школска дворишта за игру, и купалишта. Са подизањем купалишта чињен је први покушај у Базелу и одмах се увидело, да води к цели.

У Цириху се обраћа велика пажња на здравље деце још при ступању њиховом у школу. Тамо буде свако дете од лекара прегледано, — у њиховим школама се пази, да се деци што мање домаћих задатака даје, и много пазе, да су им скамије за седење подесне.

У кантону Тесин здравствени савет издао је наредбу, да окружни лекари у својим извештајима у засебном одељењу воде белешке о стању здравља дечијег. Школски лекар у Базелу не само што у школи прегледа децу, него и кући иде, те пази на ону

www.ub.edu
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

децу, коју му учитељ или ко од школске власти пријави да су болесна.

У Женеви постоји друштво за чување здравља дечијег, у чијем програму се налазе следеће тачке: 1. у вишим разредима наставни часови не смеју дуже трајати од 45 минута, у нижим постепено мање; 2. у одмору између часова нека се допусти деца, да гимнастишу; 3. школски предмети не смеју превазићи моћ схватања дечијег.

Учитељски збор у Берну, на предлог школског управитеља донео је следећа решења: 1. у погледу поделе седмичних часова треба да буде код мушких 30 највише 32 часа, код женских 22—24 часа; 2. досадашња плата код мушких од 1800 франака да се подигне на 2100 франака, а код женских од 1300 на 1500 франака; 3. у начелу се усваја, да се мушка и женска деца уче заједно и то само у основним школама; 4. женске се могу искати ма на које учитељско место, претпостављајући да су толико спремне као и мушки.

У смислу најновијег закона о школама у Берну има се државна припомоћ за набављање школских ствари и школских потреба повисити. Да би похађање школе што тачније било употребиле се строжије мере; први пут ће се оглобити са 3—6 франака, а ако се недолажење у школу понови казниће се двојином толико. Што се тиче броја ученика за једну дворану узаконено је, у смешаним разредима може бити највише 60 ученика, у одељеним највише 70 ученика. Учитељи ће се бирати на 6 година, а по најновијем закону ако општина, на 3 месеца пре истока тога времена, не распише стечај сматра се учитељ и даље на 6 година изабраним.

Важан је закон о бесплатном похађању школе, који је издан још 1874. године и који наређује, да је сваки дужан основну школу похађати и то бесплатно; али се ова наредба још није у свима кантонима извршила, те због тог савезно веће мора више пута, да опомиње на увађање бесплатног похађања школа. Са овим законским наређењем у свези издана је наредба о раздавању бесплатног учила ученицима. Већ се у многим кантонима дају ученицима књиге бесплатно. За набављање учила дужна је општина да се постара, која опет од државе за то припомоћи добија. Поједина места се надтичу, која ће више жртвовати на издавање бесплатних учила. Тако је 1890. год. у Цириху издала школска власт наредбу,

по којој сваки ученик добија сва за школу потребна учила бесплатно. Варош Берн је 1891. год. на ову целъ издала 20.000 франака. У кантону Наенбургу за све општине држава набавља учила, која се после бесплатно деле ученицима. Општине плаћају за то $\frac{1}{5}$ од трошка. Само у кантону Тесин није примљен предлог, да су општине дужне бесплатно давати ученицима школских учила.

Спомена вредна су силна добротворства, која Швајцарци чине школској деци. Готово у свакој вароши се налазе школски вртови, добротворна друштва, друштва за одевање сироте школске деце. У школским вртovima деца раде ручни рад, играју се или се другим чим забављају. Ако је лепо време воде децу у шетњу. Највећих новачких завода има у Базелу, Женеви и Цириху.

Многи се брину за децу и за време школског одмора, а особито се брину зими да добију одело и храну. Варош Берн издала је год. 1890. 8329 франака на припомоћ сиромашним ученицима, и та сума је скупљена добровољним давањем. Деца су добијала за подне чорбе и леба; од одела су им давали чарапе и ципеле. Овако се ради и по другим варошима као у Базелу, Цириху, Фрејбургу и т. д. У кантону Ааргау месту Бадену још и од овога чине више за сиромашну децу. Тамо постоји читава комисија, која за покупљени новац купује чоју, од које после милосрдне женске по више седмица готове одела за децу.

Велику бригу воде и о слабоумној деци. Од ове деце која не могу у основној школи успевати, а способна су колко толко за учење, уче се у засебним заводима. Овакав завод прво је подигнут у Базелу; за њим у Цириху и у другим варошима. У овим се школама предузимају предмети из нижих разреда основне школе.

Између предмета за основну школу највише упада у очи наука вере. За овај предмет у Швајцарској постоје разна наређења. У већини кантона овај је предмет необавезан, него се наука вере предаје одељено од других предмета. У Женеви има зак. наређење по коме се предавање наука вере искључиво свештеницима поверава, а учење бива ван школе. И у кантону Ваадт има наређење да се наука вере одељено предаје и толико из ње предузима, да неби осталим предметима на штету било. У Наенбургу у наст. плану наука вере није ни узета као школски предмет. Тамо је предавање науке вере остављено на вољу појединцима и породицама, али је дозвољено да се наука вере у школским дворанама у одређеном времену предаје. Ова наређења стоје у свези са наређењем

изданим од савезног већа, које овако гласи: Слобода вере је непо-
вредима. Нико се може приморати, да буде члан ове или оне вере
или да учествује на овим или оним верским предавањима. Воспи-
тавање деце у вери до 16. године припада родитељима или ста-
ратељима.

У Швајцарској постоје школе за даље образовање, у коју
иду она деца, која су свршила основну школу. Оваких школа има
две врсте. Једне су у које је дужно свако дете ићи; а друге су
у које иду деца од своје воље. Ове школе стоје у тесној сизи са
т. зв. новачким школама; у овима добијају младићи нужну спрему
за полагање новачког испита, који је испит дужан сваки новак да
положи. Број слушалаца ових школа сваке године све је већи.
Жеља је појединих кантона, да се уведе обавезност похађања у
свима овим школама и да се број часова из граматике, рачуна и
земљописа повећа. Но ова жеља као да ће се тешко испунити, као
и она да се и за женске отворе школе за даље образовање.

Школски савет у Базелу бавио се питањем о школама за
даље образовање и предложио је, да се школе за даље образовање
непосредно додаду основним школама, да се седмично у неколико
часова упознају деца са уставом, законима, администрацијом и науком
из националне економије. Женске пак да се уче домоводству, воспи-
тавању деце, науци о чувању здравља и неговању болесника. Ови
течајеви за даље образовање трајали би код мушких до 20. а код
женских до 18. године.

Врло похвално наређење издано је последње године у
кантону Женевском; тамо су, за ону децу која су прешла 15. годину
и која не иду у основну школу, отворени вечерњи течајеви, у којима
мушки слушају наставу из трговачке струке, а женске уче гра-
матику, домоводство и науку о чувања здравља. У новије доба
почели су неки радити на томе, да се ови течајеви држе дању,
доказујући да би тада више успеха било.

У Швајцарској има 37 завода за образовање учитеља. Од
тих завода има их у којима се искључиво предају предмети за
образовање учитеља; а има их и таквих у којима се само по неки
предмети предају за будуће учитеље. Има 23 за мушке, и 13 за
женске и 1 мешовита учитељска школа.

С мађарског: М. Бандић.

СЕДНИЦА ВИСОКОСЛ. ШКОЛСКОГА САВЕТА.
држана у Карловцима 28. 29. и 30. марта 1894. год.

Председава: Његова Светост Патријарх Георгије Бранковић.
Присутни чланови: г. г. Др. Ника Максимовић подпредседник;
Јован Борота протопресвитер; Теофил Димић умировљени кр. школ.
надзорник; Стеван Лазић управитељ срб. вел. гимназије Карловачке;
Др. Мих. Полит адвокат; Никола Ђ. Вукићевић пр. заменик гл.
школ. референта; Др. Лазар Секулић патријаршески и народни
тајник као перовођа.

Његова Светост Патријарх отворивши седницу пријавио је
члановима Школ. Савета, да се велезаслужени патријаршески и
народни тајник Исидор Ђирић у почетку Децембра пр. године у
вечност преселио, и да је за патријаршеског и народног тајника
наименован Др. Лазар Секулић досадашњи народни полтајник, који
је у смислу Превишње кр. школ. уредбе од 1872. уједно и перо-
вођа овога Савета.

Потом је предузета окружница В. Кр. Угар. министарства за
богочаст и наставу управљена на све врховне црквене власти у Угар-
ској, којим се саопштава, да је ради што скоријег извршења законског
26. чланка од 1893. издала упутство, свим управним одборима, да
се како у комуналним, тако и у вероисповедним школама има смат-
рати за *minimum* учитељске плате: 300 фор. уз пристојан стан
од две патосане собе кујне и коморе са вртом од $\frac{1}{4}$ јутра земље,
и да свакоме учитељу од 25. Септембра 1893. припада после од-
служених 5 година доплатак петогодишњи по 50 фор. који ће се
у пет пута повишавати, док недостигне 250 фор. С тога се позивају
вероисповедне школске власти, да из средстава црквених община
до 30. Јунија ове године осигурају свакоме учитељу плату од
300 фор. и стан по горњем пропису. Оне црквене общине, које
не могу саме повисити својим учитељима плату, могу се до 1. Сеп-
тембра о. г. пријавити В. министарству с молбом за државну при-
помоћ, која ће им се дати, али под стављеним условима државног
утицаја при постављању и отпуштању дотичнога учитеља, који
државну припомоћ уживао буде.

Пошто по гласу извештаја Е. Школ. Одбора има у Будимској
дијецези 28; у Темишварској 17; у Вршачкој 7; а у Бачкој 3
сиромашне общине, које не могу своје учитељу 300 фор. годишње
плате давати, и пошто по истим исказима за припомоћ сиромашних

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

школа до 5000 фор. а у Вршачкој дијецези 1000 фор. износи; и пошто опасност прети горњим сиромашним обштинама, којих има у Митрополији Карловачкој 55, да ће им се школе угасити, ако им се мањак не накнади; то је одлучио Школски Савет представком умолити Високославни Саборски Одбор, да у нади на одобрење предстојећег Сабора годишњу припомоћ сиромашним ерб. школама у Угарској од 10.000—12.000 фор. из клирикалнога фонда у течај ставити изволи.

Са овом припомоћи из нар. фондова одклонила би се за сада опасност губитка многобројних школа ербских баш у оним крајевима домовине наше, где су оне за одржање вере и језика нашег нама најнужније.

Високославни Саборски Одбор из седнице своје од 3. Фебруара ове године извештава, да је Његова Светост Патријарх Србски Георгије Бранковић на дан светога Саве Просветитеља Србског ове године основ положио фонду „светога Саве“ за подпомагање православног ербских вероисповедних школа, даровавши том фонду први свој прилог од *десет тисућа форинти*.

Услед тога одлучио је Школски Савет једногласно Његовој Светости Патријарху корпоративно и поднеском захвалнице своју благодарност изјавити, како на оснивању фонда „св. Саве,“ тако и на његовом првом знаменитом прилогу, са којим је темељ положио овој, за одржање наших школа, у садање време најнужднијој заклади. Ова је одлука на свршетку седнице Школскога Савета и извршена тим, што је Школски Савет под предвођењем подпредседника свога Дра Нике Максимовића корпоративно Његовој Светости у Патријаршеском стану благодарност своју изјавио и захвалницу му предао. Том приликом је Његова Светост изволила изјавити, да му је просвета народа Србског најмилији предмет његовога старања, и да ће он ако га Бог поживи, колико му год силе његове допуштају за одржање и унапређење Србских вероисповедних школа својски се и у будуће старати и материјално их подпомагати. Овај пун одушевљења за благо ербских школа говор Његове Светости пропратили су чланови Школскога Савета са бурним ускликом: „Живио Свети Патријарх!“

Да би овај за одржање наших вероисповедних школа необходимо нуждан фонд св. Саве што скорије у живот ступити и своје определењу одговорати могао, Школски Савет ће издати проглас на сав народ ербски да својски приступи ка умножењу фонда тога,

и да србски високодостојници, манастири, црквене обштине, србски богатирици и сав народ за најплеменитију своју дужност сматрају својим прилозима овај фонд подкрепити и тиме многу србску школу у Угарској од пропасти спасти и сачувати јој православно србски вероисповедни карактер њен.

Поводом окружница Високог Кр. Угарског министарства за богочаст и јавну наставу управљених на све црквене власти у облику тачнога учења мађарског језика у немађарским школама, као и услед представака епархијских школских одбора у Угарској поднесених Школском Савету ради очувања србских школа од утицаја муниципалних и државних органа у управу србских вероисповедних школа, која по постојећим законима само автономним нашим црквено-народним властима припада: пожурио је Школски Савет своју наредбу од 13. Новембра прошле године, којом су правосл. срб. епархијске школске власти у Угарској позване да што скорије доставе исказ о учитељима, о њиховом оспособљењу за учитељство, као и о томе где су и када су оспособљење добили за обучавање младежи у мађарском језику; што је све Школском Савету нужно, да би могао, на основу званичних и истинитих података чинити законите кораке за очување србских школа и обрану србских школа; уједно је упућен заменик гл. школ. референта, да споразумно са епархијским школским референтима за идућу седницу поднесе нову научну основу за србске вероисповедне школе у Угарској.

На предлог Епарх. Школ. Одбора у Новом Саду издато је упутство свима епарх. школским одборима у Угарској, како имају поступати црквене обштине приликом доказивања о учитељским платама, од којих код нас не могу бити одвојене плате за певачку дужност као што је то код оних римокатоличких вероисповедних учитеља, који су уједно и кантори; те по томе примају Србски учитељи само као учитељи сву своју плату а дужни су појати у цркви као учитељи све ако и немају за ту дужност обашка одређене награде.

Прочитан је извештај Архидијецезалног Школског Одбора о стању вероисповедних србских школа у архидијецези за 1892/3. школску годину, и молба истога одбора, да се установи учитељски мировински фонд, или да се Школски Савет побрине да учитељи србских вероисповедних школа у архидијецези и њихове удовице и сирочад добијају мировину уважена је тим; што је Школски Савет решио, умолити високославно србски народни Сабор, да установи

мировински фонд за србске вероисповедне учитеље у обсегу краљевине Славоније и Хрватске.

Услед поновљене тужбе епарх. школског одбора бачког позват је најозбиљније епархијски школски референт г. Ст. В. П. да има до Ускреса посвршивати све своје послове који му у дужност спадају у бачкој епархији; уједно је опуномоћено високо председништво Школ. Савета да гореименованог од звања суспендује, ако он у одређеном року поменути послове своје не буде тачно посвршивао.

Како је епарх. школски одбор у Пакрацу изјавио, да би србска учитељска школа у том месту само тако обстати и ученика имати могла, ако се заведе интернат за ученике јер Пакрац је малено место, па нити би професори нити ученици у њему стана добити могли, и како је исти одбор предлог ставио, да се ради оснивања учитељског семинара у Пакрацу од црквене общине тамошње купи такозвани Пакрачки град, који би се за 12.000 фор. добити могао, па да се у њему назиде семинар учитељски; то је Школски Савет пре мерторнога решења ове представке изаслао члана свог преч. г. Јована Бороту проту Старобечејског, да што скорије на лицу места извиди све околности, које се у горњој представци наводе, и које у свези стоје са подизањем семинара учитељског у Пакрацу, и о извиђењу свом, да извештај с предлозима овом Савету, ради даљег сходног поступка поднесе.

Међутим је заменик гл. шк. референта упућен да поднесе прорачун за издржавање учитељске школе у Пакрацу и као предлог за статут и наставни план за исту школу, како би се још идуће јесени отворити могла.

Како је Високосл. Саборски Одбор, у седници од 3. Фебр. о. г. на молбу общине Горњокарловачке одобрио годишње 600 фор. на одржање у добром стању локалитета у црквено-общинском школском дому, који ће се преустроити за женску учитељску школу; те је речена община већ и нацрт преустроити се имајућег првоспратног крила речене куће поднесе; то је у овој седници нацрт тај прегледан и одобрен, а община је горњокарловачка упућена да одмах приступи к преустројству горепомнутих просторија, држећи се тачно тога нацрта, како би се са почетком идуће школске године учитељска школа у преустројено одељење тог зданија преместити могла.

На предлог дотичних епарх. школских одбора потврђени су

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

за учитеље и добили су декрете: Петар Окановић учитељ у Кули, Петар Борић учитељ и Јелена Борићка рођена Николићева учитељица у Ст. Стапару, Персида Лугумерска учитељица у Пачиру, Теодор Ђукић у Ловри, Младен Ђурошев учитељ у Обровцу, Милан Стојшић учитељ у Мокрину, Никола Јовановић учитељ у Мађарском Чанаду, и Лепосава Илијићева учитељица у Сентомашу. Мила Биримчева испитана забавиља, потврђена је за забавиљу на србском вероисповедном забавишту у Сентомашу.

Одобрена је фасија новоустановљене србске вероисповедне школе у Куманима.

Решено је неколико призива противу одлука Е. Ш. Одбора бачког и темишварског.

На молбу Дра Ђорђа Протића учитеља србске више девојачке школе у Сомбору, дозвољен му је допуст за месец Јуни о. г. ради спремања за професорски испит из природних наука на свеучилишту бечком, који ће он с концем Јунија полагати.

Исто тако Даница Вујашковићевој привременој учитељици срб. више девојачке школе у Панчеву дозвољен је допуст месеца Јунија о. г. ради полагања првог испита за грађанске школе у Будапешти.

На молбу Е. Ш. Одбора у Пакрацу, да се три школе србске у тој дијецези стручњачки прегледе и да се учитељима у Новој Градишки и у Беловару нуждна упутства даду, наређено је, да заменик гл. школ. референта поменуте школе ове године званично прегледа, да учитељима нуждна упутства даде, и о стању тих школа овамо извештај са предлозима у своје време да поднесе.

Стевану Кумановићу свршеном гимназисти и богослову, и за сада практичном учитељу у Илинцима на молбу његову, даје се дозвола, да може испит зрелости на учитељској школи у Г. Карловцу положити.

Милан Вукасовић наместни учитељ у Сурчину, који је трећи разред учитељске школе г. 1891/2. у Карловцу свршио, и потом као наместни учитељ две године служио, по молби својој добија дозволу, да може у Јунију ове године испит учитељске зрелости у Г. Карловцу полагати.

Петру Милетићу учитељу у Рац Алмашу, који је IV. раз. грађанске школе свршио и неколико година као учитељ у будимској дијецези служио, дозвољава се да испит из првог приправ-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ничког разреда у учитељској школи Сомборској приватно положити и потом науке педагогијске у истој школи редовно продужити може.

Поднесено је више извештаја србских учитељских школа и виших девојачких школа и донесена су на њих решења, и учињене сходне наредбе.

Катихети и редовном професору србске учитељске школе Сомборске, који је на то место од Школ. Савета 1887. године изабран, признати је у смислу уредбе школске од 1872. сталност и умољен је Вис. Саборски Одбор да му од Септембра 1892. први петогодишњи доплатак од 100 фор. из клирикалнога фонда дозначи и у течај стави.

Дело Милеве Симићеве под насловом „Педагогија за више девојачке школе,“ прегледано и оцењено од г. Петра Радуловића управитеља горњокарловачке учитељске школе одобрено је да се може употребити као учебник при предавању педагогије у срб. вишим девојачким школама кад га на означеном у тексту местима писатељица поправи и у препису заједно са оригиналом Школском Савету на преглед поднесе.

Рукопис Дра Ђорђа Протића учитеља више девојачке школе Сомборске под насловом: „Ботаника“ за више девојачке школе оцењено је као ваљано од Владана Арсенијевића професора природних наука на учитељској школи у Горњем Карловцу, и према предлогу оценитеља упућено је писцу, да у тексту назначене граматичне погрешке исправи и преписати даде, па са оригиналом заједно Школском Савету поново на одобрење поднесе.

Услед поднесене стручњачке оцене одобрена је за употребење при настави у црквеном потном појању књига под насловом: „Мала Катавасија одговори и црквене песме, које се поју на недељној, празничној и пређеосвећеној служби на призивању св. Духа и на опелу за два дечија гласа (сопран и алт) удесио Тихомир Остојић професор срп. в. гимназије Новосадске. Нови Сад издање ауторово 1893.“

Решени су неки призиви на одлуке епархијских школских одбора бачког и темишварског.

Прочитан је обширни извештај заменика главног школског референта о стању србских вероисповедних основних школа у митрополији Карловачкој од 1880—1891/2. школске године, састављен на основу извештаја епархијских школских одбора, које су ови Школском Савету поднели. Из тога извештаја наводимо овде само следеће податке.

Србске вероисповедне школе у бившој војничкој крајини, на основу граничарског закона од 1871. а у хрватско-славонском провинцијалу у смислу земаљског закона тих краљевина од 1874. скоро све су претворене у комуналне без питања и саизволења србских автономних црквено-школских власти. Само су остале као вероисповедне србске основне школе у Земуну, Митровици, Черевиху, Беоцину, Осеку, Вуковару, Трпињи, Боботи, Шиду, Борову и Белом Брду, у архидијезези; пет школа у Горњокарловачкој и две у Пакрачкој дијезези, и донекле женска основна школа у Панчеву.

Црквена општина у Панчеву предала је после неког времена своју основну женску школу на издржавање комунитету града Панчева, и та је школа претворена у комуналну; школе у Шиду, Трпињи и Боботи а доцније у Борову и Белом Брду изгубљене су за то, што учитељи нису уредно од црквених општина плату примали, а жупанијске власти су их *уред ради* и без питања архидијезезалне школске власти у комуналне претвориле. Вуковарска црквена општина, немогући се опростити на брзу руку својих учитеља, предала је самовластно своју школу управи жупанијској, која ју је у комуналну претворила. — Напротив Винковачка малена али честита црквена општина изгубивши своју србску школу, дотле није мировала, док није 1885. из својих средстава установила нову србску вероисповедну школу. Још пре тога је висока земаљска влада, приликом кад је један србски учитељ у Сремским Карловцима мировину тражио, изјавила, да је србска школа у Карловцима еминентно конфесионална, услед чега је ова школа за вероисповедну проглашена и повраћена под управу србских автономних црквено-школских власти. Године 1890/1. установљена је србска вероисповедна школа у Загребу.

И тако сада постоје србске вероисповедне школе у Хрватској и Славонији у овим местима: у Ср. Карловцима, Земуну, Митровици, Беоцину, Черевиху, Винковцима и Осеку; даље у Новој Градишки, Беловару и Загребу, и у Горњем Карловцу, Петрињи, Костајници, Дубици и Јасеновцу.

У Угарској благодарећи мудрому закону школеком од 1868. године све су србске школе у негдашњем провинцијалу задржале свој вероисповедни карактер; само су школе у граду Суботици за комуналне проглашене.

У Угарској војничкој крајини само су остале две вероисповедне школе и то у Госпођинцима једна, коју црквена општина

издржава, и основна школа у маленом селу Златици код Беле Цркве, која се из закладе сопствене издржава.

На свршетку 1891/2. школске године било је у обсегу митрополије Карловачке 413 србских вероисповедних школа са 413 наставника и то 315 учитеља и 98 учитељица.

Од учитеља има 313 оспособљених. Учитељице су све оспособљене. Неоспособљених учитеља има највише у будимској епархији и то 19; затим у темишварској 12, и у вршачкој 8. Ови су се досада на најмањим учитељским местима по нужди трпили; јер се та места нису могла са оспособљеним учитељима попунити због малених плата и нереда у општинама.

У свакидашњу вероисповедну школу ишло је у Архидијези 1573; у бачкој 9.581; у темишварској 14.681; у будимској 2.081; у вршачкој 797; у пакрачкој дијецези 173; у горњокарловачкој дијецези 208. деце. Свега дакле зна се, да је 1891/2. школске године ишло у вероисповедне школе србске 29.094. деце.

Повторну наставу уживало је преко 6000 деце.

У ове три дијецезе темишварској и будимској и у бачкој са изузетком жабаљског протопопијата и града Суботице било је 1891/2. школске године за свакидашњу школу обавезне деце 35.771, а за повторну школу обавезних било је 13.976. По томе дакле од деце за свакидашњу школу обавезне никада у школу није ишло у горње три дијецезе 9000; а од деце за повторну школу обавезне није уживало више од 8000 повторну наставу.

Извештај овај пажљиво је саслушан и поднеће се србско народном Сабору, а међутим по предлогу заменика гл. школ. референта издаће се наредбе епархијским школским одборима у Угарској, да позову све црквене општине да школска здања и школске дворане, у добро стање поставе; да у колико то није учињено школске дворане даскама патосати и са нуждним школским намештајем и училима снабдети, а учитељима свуда пристојан стан од најмање две патосане собе, кујне, коморе подићи и врт од $\frac{1}{4}$ јутра земље учитељу дати умају.

Високосл. Саборски Одбор умољен је, да за подпомагање најсиромашнијих школа србских припомоћ годишњу у износу најмање 10.000 — 12.000 фор. из клирикалног фонда одреди, да би се тако 55 најсиромашнијих школа србских у Угарској и две школе у Хрватској (Костајничка и Дубичка) од неминовне пропасти спасти,

ваљане оспособљене учитеље добити и свој вероисповедни карактер србски сачувати могли.

У овој седници која је три дана пре и после подне држана свршено је близо 100 предмета, а на завршетку последње седнице Његова Светост Патријарх изволио је саобштити, да је пријаву учинио код високе владе, за сазивање србског народног Сабора у месецу Мају, и изјавио је, да ће се пре отварања сабора држати још једна седница Школскога Савета.

В.

ЗАХВАЛНИЦА СРБСКОГ НАРОДНОГ ШКОСКОГА САВЕТА ЊЕГОВОЈ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХУ СРПСКОМ ГЕОРГИЈУ

НА ОСНИВАЊУ „ФОНДА СВЕТОГА САВЕ.“

Ad III. C. 62/3. ex 1894.

Ваша Светости!

Преузвишени Господине!

Стање српске народне основне школе у многим и многим српским правосл. цркв. општинама могло је већ од дужег времена у великој мери појачавати, па је и појачавало забринутост позваних народно-црквених школских чињеница у обзиру опстанка таквих школа.

Жалосно стање тих школа поникло је у главном са незгодних имаовинских прилика дотичних српских прав. цркв. општина и српскога православног народа тих општина, сталним одржано пак тим истим неприликама, а делимице и тим, што је где која спасоносна мера од стране надлежних школских чињеница пропуштена и неучињена, дало је такођер повода, да се земаљска законодавна власт покрене, и учини расположење, да држава притече у помоћ тим школама, ну тако, да исте управо изгубе белегу народних автономних завода, а постану подложницама не-автономних чињеница.

Тим расположењем земаљске законодавне власти подстакнута је забринутост народно-црквених автономних власти, па и свакога родољуба, којем је на срцу добро и напредак а пре свега опстанак српске правосл. вероисповедне школе до највишег степена.

И у тим тешким и управо рећи судбоносним дневима по опстанак српске правосл. вероисповедне школе у многобројним српским правосл. црквеним општинама Ваша Светост, председник овога српскога прав. Школскога Савета и најпозванијега чувара

српских православних вероисповедних школа, чини расположење, по својем срцу и осећајима, да се по могућству спречи уништење опстанка многобројним српским основним школама, оснивајући својим веледушним даром од десет тисућа форината а. вр. живи извор одржању опстанка тим школама: „Фонд Светога Саве“.

Српски правосл. Народни Школски Савет већ према напред изређаним околностима дубоко дирнут дарезљивошћу Ваше Светости одлучио је у седници од данашњега (потписаног) дана и под горњим бројем, увести у седнички записник своју дубоку захвалност на угледној дарезљивости Ваше Светости и ту захвалност у облику адресе исказати и саопштити Вашој Светости, што се овим учтиво Вашој Светости и приказује у знак, да ово родољубиво дело у свези са осталима подвизима Ваше Светости око српске православне вероисповедне школе, нарочито овај српски правосл. Народни Школски Савет, као највиша народна автономна школска власт, високо и потпуно цени и уважава.

Приказујући ову захвалност Вашој Светости има част Школски Савет учтиво известити Вашу Светост, да је учињено расположење, да се учини апел на српски православни народ ове митрополије, да умножењу овога по српске правосл. вероисповедне школе неминовно потребнога извора приступи, и тим својим приступом отклони ону опасност, која непрестано прети опстанку поменитих школа.

Српски правосл. Народни Школски Савет завршује ову захвалницу своју са искреним ускликом: Живела Ваша Светост много и дуго за пробитак и на радост српској школи и српској просвети!

Из седнице српског православног народног Школског Савета, држане у Карловцима 28. марта (9. апр.) 1894. године.

Др. Лаза Секулић с. р.,
нар. цркв тајник,
бележник.

Др. Ника Максимовић с. р.,
подпредседник.

ПОЗДРАВИ

приликом четрдесетогодишње прославе Н. Ђ. Вукићевића
дана 17. (29.) октобра 1893. године.

(Наставак.)

165. (Т.)

Београд.

Онога, који данас слави четрдесетогодишњицу свога речју и пером, истина тешкога али племенитогa и благодарности достојнога

WWW.UNIBS.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

рада, на отвореном педагогичјском пољу поздрављамо усхићењем
желећи, да срећно на њему и све српске омладине радост дочека
прославу и осамдесетогодишњицу ревног рада свог.

Баци београдске учитељске школе.

166. (II.)

Столни Београд 1. Новембра 1893.

Господину

Н. Ђ. Вукићевићу

у Сомбору.

Задовољан па мио,
Слављен дуго живио.

Твој *Јован Турјак* адвокат.

167. (II.)

Вуковар на св. Николу 1893.

Високблагородни Господине!

Мили мој учитељу!

Дана 17/29. Октобра ове године прославило је учитељство и српски просветни заводи 40-годишњицу Вашег одличног деловања на пољу српске народне просвете. Прослава ова само је мали део признања и захвалности српскога народа и његова учитељства па према оним заслугама, које сте Ви најплеменитији учитељу кроз цео низ година својом живом речи, својим златним пером на пољу препорођења нашега школства стекли и заслужили. Све, што је у нашем народу честито и племенито, што је задахнуто светим осећајем љубави и благодарности похитало је реченом пригодом: да се поклони мужу, који је цео век свој посветио служби Богу и народу, да му ода своју неограничену љубав на оној племенитој ревности, којом је са прегорењем свога живота из пепела подигао једну народну установу, основну српску народну школу из оног примитивног стања, те ју изједначио са сличним заводима просвећенијих и напреднијих народа; да скине капу и да се поклони мужу, који је своме народу створио голему и јаку фалангу, народно српско учитељство, учећи га: да истинито љуби свој народ, да чува своју свету православну веру, своје лично српско име и да у српској младежи, наше народне узданице поджиже свети огањ љубави према српским светињама.... И моја маленкост духовно је суделовала при оној дивној прослави у толико више, што сам домаћом жалашћу сатрвен, спречен био да са другом браћом и друговима јасно и гласно кликнем: *слава Ти честити и дични учитељу учитеља!* Па и ако онда нисам могао да дадем израза своје захвалности; и ако онда не

могах да се одужим најмањим знаком што га захвална срца своје учитељу на олтар принети могу: благодарношћу и уверењем о неограниченој оданости и љубави према неоцењеним заслугама организатора напредне српске школе, према Вашој драгој особи, то ми дозволите: да овом приликом о крсном имену Вашем св. оцу Николају, пожелим своје милом учитељу: нека Га Свевишњи Творац укрепи свежим здрављем да дуго година ужива и наслађује се *племеним садом* свога рукосада! Дај Боже да Ваше крсно-име и имен-дан, још дуго година дочекујете и прослављате певајући песму св. Николају.

Примите поштовани Господине Управитељу поново израз мога дубоког поштовања са најсрдачнијим поздравом!

Ваш покорни *Илија Радивојевић* жуп. школ. надзорник.

168. (П.)

Нови Сад, на св. Петку 1893. год.

Високоблагородни Господине!

„Окрест трапези твојеја, возвеселихсеја зрја твоја пастиреначалнице изчадија насјашча вјетви благодјеланија.“

Ваша доброта, марљивост и неумориви труд око просвете и напретка прве српске учитељске школе, неминовни су. Зато васколико учитељство малене Српчади налази се данашњим даном пуно одушевљене благодарности; хита сваки благодарни ученик Ваш, мили учитељу српских народних учитеља, са гранчицом миомирног одушевљења, да Вам поздрави 40-годишњицу Вашег племенитог учитељског рада на пољу милог нам школарства, просвете народне, са жељом: да још дуго и дуго поживите у том омиљеном врту народне просвете!!!

Па и ако нисам ученик Ваше племените трпезе, то најучтивije просим, да и мене данашњим даном примите, као оно Господиноплеменика оног, у реду Ваших искрених поштоватеља.

С најодличнијим поштовањем јесам *Милан Јовановић* учитељ.

169. (П.)

Ст. Футог 15. окт. 1893. год.

Благородни Господине!

Српски народ, кога сте Ви задужили, налази се данас у тако пријатном положају, да Вам може поздравити 40-годишњи јубилеј Вашег обилатога књижевничкога и труднога учитељскога рада. То му спада у свету дужност, јер народ, који није кадар поштовати своје заслужне, своје велике синове, није их ни заслужио.

Па како сам и сáм сретан, да као члан српскога народа са

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

пијететом душевно будем учесником тога славља, то ми допустите Благородни господине, да Вам смем зажелети: да Вас у данима живота, Богом одређенима, прати крепко здравље, како би српски народ, Бог би дао, у бољим и сретнијим околностима дочекао, да Вам поздрави и 50-годишњицу.

Са одличним високопоштовањем благодарни ученик *Коста Шијачки* учитељ.

170. (II.)

Гослођинци 16. окт. 1893. год.

Високоблагородном господину

Николи Ђ. Вукићевићу

привремени гл. школ. референту, управитељу срп. учит. школе у Сомбору и т. д.

17/29. октобра

1853-ће — 1893-ће.

Приликом 40-годишње прославе Вашег трудног и савестног рада на пољу школе и просвете, искрено желим: да Вас Вишњи још дуго здрава поживи, да би свом роду — необзирући се на поједине заблуделе синове му — својим богатим знањем и познатом вољом још много и дуго користити могли!

Ову скромну честитку примите од Вашег поштоватеља, понизног *Мире Пејића* учитеља.

(Наставиће се.)

ДАРОВИ

српским школама и учитељима из Сентомаша.

Честити и родољубиви Срби и Српкиње из Сентомаша, на уредни позив и неуморно заузимање најстаријег свог учитеља господина Нестора племенитог Миковића послали су уредништву овом предплату у износу од 51 ф. и то са жељом, да се за достављену предплату Школски Лист на дар шаље српским школама, поглавито у Македонији, Старој Србији, а у колико се то све не би могло тамо слати, и другим српским сиромашним школама и учитељима.

Уредништво Школскога Листа, поново је изненађено овим племенитим пожртвовањем родољубивих Србаља и Српкиња из дичног нашег Србобрана и одправивши први број овогодишњег Школскога Листа дотичним школама и учитељима у најудаљеније крајеве Србства, а наредивши да се целе ове године у своје време Школски Лист тамо одправља, захваљује овом приликом најтоплије г. Нестору племенитом Миковићу на његовом ревностном и досада у нас једином и безпримерном заузимању око скупљања предплатника на Школски Лист, умољавајући га, да родољубивим и племенитим дароватељима и дароватељкама лично у име обдарених школа и учитеља благодари.

Ради знања и вечитог сломена стављају се овде имена свију родољубивих добротвора и добротворкиња србских школа из Сентомаша са означањем, куда се и коме Школски Лист, као њихов дар, ове године шаље.

Високоблагородни господин Лазар Дунђерски властелин Чеба, Кулпина, Камендина и Хајдучице изволио је предплатити Школски Лист у шест примерака, који се шаљу: србској трговачкој школи у Солуну; србској школи у Скопљу; србској школи у Новом Пазару и србским вероисповедним школама у Кнезу и Станчеву и Ђорђу Поповићу уч. у Пријепољу.

Благородни господин Стеван Дунђерски велепоседник у Сентомашу изволио је такође предплатити на шест примерака Школског Листа, који се шаљу: србским народним школама у Пећи и у Призрену; дружини богословској у Београду и сиромашним вероисповедним школама србским у Рац-Хидошу у Толнанској и у Краљевцу и Хрњакову у Темишварској жупанији.

Г. Ђорђе Раља Стефановић школски управитељ у Сентомашу, осим Школскога Листа што сам прима, послао је још предплату за три школе; његови се дарови шаљу православној србској богословији у Призрену; србској школи у Приштини у Старој Србији и вероисповедној школи србској у маленом селу Саки у Толнанској жупанији.

Г. Адам Николић порезки благајник обдарио је Школским Листом србску школу у Санском Мосту у Херцеговини.

Г. Андрија пл. Сарић у Сентомашу шаље Школски Лист на дар србској школи у Босанском Бродцу у руке тамошње отличне учитељице Рахиле Шестановићке рођ. Поповићеве.

Г. Нестор Велић млађи, економ у Сентомашу обдарио је Школским Листом србске школе у Гацкоме и у Столцу у Херцеговини.

Госпођа Милева Дунђерска из Сентомаша изволила је и ове године поновити предплату за србске школе у Кратову и у Прилипу у Македонији.

Госпођа Исидора Дунђерека из Сентомаша изволила је подарити Школски Лист у два примерка србским школама у Подгорици и у Бару у Црној Гори.

Госпођа Нана Ђорђевића у Сентомашу изволила је и ове године послати предплату на два примерка Школског Листа, од којих се један шаље на дар србској школи у Велесу у Македонији, а други школи у Високим Дечанима у Старој Србији.

Госпођа Ана Каћанска Тривунова из Сентомаша изволила је и ове године Школски Лист у два примерка подарити србским школама у Скадру на Војани и у манастиру Грачаница на Косовом пољу.

Г. Александар Јанковић трговац Сентомашки предплатио је на два примерка Школскога Листа, од којих се један шаље школи у Дабарпољу у Херцеговини а други школи у Герзову.

Г. Лаза К. Манојловић књиговођа у Сентомашу предплатио је за два примерка Школскога Листа, од којих се један шаље србској школи у Врањи, а други литомцима учитељске школе у Нишу.

Г. Стеван Љ. Манојловић из Сентомаша обдарио је Школским Листом србску школу у Горажди и у Фочи у Херцеговини.

Г. Тоша Хаџић из Сентомаша шаље на дар лист овај србској школи у Пироту и србској девојачкој школи у Задру у Далмацији.

WWW.UNIBS.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Г. Младен Т. Гавански из Сентомаша изволио је предплатити Школски

Лист за србску школу у Дољој Нани у Толнаној жупанији.

Г. Јован Теодановић трговац у Сентомашу обдарио је Школским Листом, школу у Невесињу и Херцеговини.

Г. Лаза Гавански велепоседник Сентомашки шаље Школски Лист на дар школи у Староме Мајдану.

Г. Новак Голубски народни капетан Србобрански изволио је предплатити на Школски Лист за србску школу у Плевљу (Таслици) у Херцеговини.

Др. Момир Павловић адвокат у Сентомашу шаље Школски Лист на дар србекој школи у Требињу у Херцеговини.

Славна грађанска општина Сентомашка шаље на дар Школски Лист србским вероисповедним школама у Бајши у Бачкој и у Бремену у Будимској дијецези.

По жељи ревностнога и родољубивог скупитеља предплатника у Сентомашу господина Нестора пл. Миковића као дар од њега шаље се Школски Лист у десет примерака под овим насловима:

1. Српској школи у Његушима.
2. Народној школи на Ријечи (у Црној Гори.)
3. Народној школи у Даниловом-Граду.
4. Мушкој школи на Цетињу.
5. Госпођи Јелени Вицковића учитељици женске основне школе на Цетињу.
6. Зарији Радичевићу учитељу у Подгорици.
7. Госпођици Ани Ђурића учитељици у Лаћарку.
8. Госпођици Даринки Томићевој учитељици у Крушчици.

В.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Избори учитеља. За учитеље у Вршцу изабрани су Димитрије Клицић учитељ Черевинки и Ђорђе Брашован учитељ Орловатски.

За учитеља и управитеља школског у Сефкерину постављен је Никола Ђорђевић досадашњи учитељ Черевинки.

П О З И В.

У смислу „Пословника“ срп. правосл. учитељског збора Арадског среза — §. 30. а) — одобреног решењем Славног Е. Ш. О. у Темишвару од 29. јула 1893. год. бр. Е. Ш. О. 232. а на основу донешеног закључка, у седници учитељског збора одржаног, у Срп. Чанаду 26. августа 1893. бр. 9 — 1893. Уч. збор IV. — позивају су сви редовни чланови учитељског збора Арадског среза, као и сваки пријатељ срп. школе и њеног напретка, у редовну седницу, која ће се у Варјашу — срп. нар. осн. школи — светле Недеље у Среду и Четвртак дакле 20. и 21. априла о. г. по ст. календару одржати.

РАСПОРЕД:

I. 20. априла, у 8 сахата ујутру Призивање св. Духа, за тим прелаз у срп. школу.

II. Извештај председн. о получењу решења Славног Е. Ш. О. од 29/7. 93 бр. Е. Ш. О. 232.

III. Извештај привр. благајника о стању благајне.

IV. Практична предавања и расправе.

1. Уплив срп. нар. умотрина у срп. нар. осн. школи; расправља Г. Платон Подградски (Деска).

2. Из рачуна, учење таблице множења са бр. 6. до 30. Практично предаје Гђа Јулиана Бранкован (Срп. Чанад).

3. Ред две о испитима у срп. нар. осн. школи „какви су и какви треба да су?“ расправља г. Ст. Вукадиновић (Батања.)

4. Из природописа „О кичмењацима у опште, а понаособ I-во коло сисара I. ред дворуци (Човек) у свези с' мађарским језиком; — практично предаје ***

5. Склапање „Распоредa Часова у 4 разр. школи са једним учитељем; изнаша г. К. Вујковић (Варјаш.)

6. Склапање Распоредa Часова у 6 разр. школи са једним учитељем; изнаша г. Р. Тополац (Сириг).

7. Критика.

8. Одређење дневнога реда и места за идући збор.

9. Избор часника, у смислу пословника оде. VI. §. 28.

У Батањи, 30. марта 1894.

Ст. Вукадиновић,

учитељ и председник учитељ. збора.

Приредба: а) Чланови одбора позивају се у одборску седницу, 19. априла у 4 сахата по подне.

б) Да би се месец, одбор за дочек гостију, за довољан број стенова састарати могао, умољава се сваки који је рад, да на реченом збору учествује, да свој долазак Г. Кости Вујковићу учитељу у Варјашу пријавити изволи најдаље до 15. априла.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Шиклошу на србској вероисповедној школи тражи се учитељ. Плата је 400 фор. 21 фор. за повторну наставу, 3 хвата дрва, стан с малом баштом. Рок до 15. Маја. Молбенице се имају на председништво црквене обштине у Шиклошу (Ваганау мегуе) послати.

НОВЕ КЊИГЕ.

„Летопис Магице Србске“ уређује А. Хаџић, књига 175. 1893. Свеска трећа. У Новом Саду. Штампарија Браће М. Поповића. Цена 70 нов.

„Летопис Магице Србске“ уређује А. Хаџић; књига 176. 1893.

Свеска четврта. у Новом Саду. Штампарија Браће М. Поповића. Цена 70 нов.

„Летопис Магице Србске“ уређује А. Хаџић. Књига 177. Свеска

прва од 1894. У Новом Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. Цена 70 новч.

„Жена двадесетого века“ написали Жил Симон, академик и Густав Симон доктор медицине, с деветнајстога издања превео М. Ђ. Милићевић. Издање Чупићеве задужбине у Београду 1894.

„Логика за средње школе“ па Rabier-у и Worms-у, с француског превео Милан Шевић; Београд 1894. Накладе књижаре Велимира Валожича. Цена 1:50 дин.

„Бока и Бокели“ за народ написао Симо Матавуљ. Ово је 38. свеска. „Књиге за народ“ које издаје „Матица Србска“ из задужбине Петра Коњевића. Цена 10 новч.

„Школски Вјесник“ стручни лист земаљске владе за Босну и Херцеговину. Уредник: Љубоје Длуштуш. Свеска I. II. III. Сарајево 1894. Годишња цена 2 фор. Излази једанпут у месецу. Овај лист излази латиницом и ћирилицом.

„Србске народне пословице“ по врстама распоредио и народ за поуку растумачио Светозар Савковић. I. Ово је 30. свеска „Књига за народ“, које издаје „Матица Србска“ из задужбине Петра Коњевића. Накладом срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Н. Саду 1893. Цена 10 новч.

Извештај српско-православног богословског сјеменишта за Босну и Херцеговину у Рељеву код Савајева, за школску годину 1892/93. уредио протопрезвитер Петар Петрановић ректор богословије. Година VI. Сарајево 1893. Земаљска штампарија.

Г. Марко С. Шковић ђакон и учитељ из Фоче (у Херцеговини), јавља да је дао штампати трошком Њ. Високопреосвештенства А. Е. и митрополита Дабро-Босанског Георгија Николајевића, — приповетку: „Све за народ.“ Цена јој је 25 новч. Новце треба слати самоме писцу у Фочу.

 Поштовани предплатници наши, нека нас извине, што због смртнога случаја у породици Уредничковој није лист нам на време *изићи могао*. Уредништво ће се старати, да одсада Школски Лист уредно изилази, и да се до краја године ове накнади, што је немилим околностима пропуштено. Уједно молимо, да нам дужници наши, који су опомену добили, дугове своје што скорије исплате, и за ову годину предплату пошаљу.

Администрација „Школског Листа.“

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА у Сомбору.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А